

ภาษาบาลี ๑ คำ คติธรรมประจำสัปดาห์ “โสรจ — ความสงบเสงี่ยม”

โสรจ อ่านแบบภาษาบาลีว่า โส - รัต - จะ เขียนเป็นไทยว่า โสรจจะ แปลว่า ความสงบเสงี่ยม เป็นเรื่องของสภาพธรรมฝ่ายดีที่เกิดขึ้นทำกิจหน้าที่ สงบเสงี่ยมทางกาย ทางวาจา ทางใจ ด้วยสภาพจิตที่ติงาม ซึ่งเป็นเรื่องที่ละเอียดอย่างยิ่ง ขณะที่กุศลจิตเกิดก็สงบเสงี่ยม และความสงบเสงี่ยมอย่างสูงสุด คือ ถึงความเป็นพระอรหันต์ดับกิเลสทั้งหลายทั้งปวงได้อย่างหมดสิ้น ข้อความจากสมังคลวิลาสินี อรรถกถาพระสูตรตันตปิฎก ที่มณิกาย ปาฏิกวรรค สังคีตสูตร แสดงความหมายของโสรจจะ ไว้ดังนี้ ว่า

“คำว่า โสรจจ ได้แก่ ความสงบเสงี่ยม ที่ท่านกล่าวไว้อย่างนี้ว่า "บรรดาธรรมเหล่านั้น โสรจจะ คืออะไร? คือ ความไม่ล่วงล้นออกมาทางกาย ความไม่ล่วงล้นออกมาทางวาจา ความไม่ล่วงล้นออกมาทางกายและวาจา นี้เรียกว่า โสรจจะ แม้ศีลสังวร (ความสำรวมด้วยศีล) ทั้งหมด ก็จัดว่าเป็น โสรจจะ”

ข้อความจากสารัตถปกาสินี อรรถกถาพระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สคาถวรรค อีสัตถสูตร มีว่า

บทว่า โสรจจ ได้แก่ พระอรหันต์ (ความเป็นพระอรหันต์).

ความสงบเสงี่ยม เป็นเรื่องของกุศลธรรม เป็นธรรมที่ติงามที่เกิดขึ้นทำกิจหน้าที่ ตามความเป็นจริงเป็นสิ่งที่น่าพิจารณาว่า ทุกคนมีการสะสมมาต่างกัน หลากหลายมากตามอัธยาศัยทั้งทางกาย ทั้งทางวาจา เพราะฉะนั้น ก่อนฟังธรรม ก่อนจะเข้าใจธรรม ไม่ว่าจะเป็นใครก็ตามก็สงบเสงี่ยมไปตามความเป็นไปของแต่ละบุคคล เพราะเหตุว่าขณะนั้นไม่มีการล่วงทุจริตกรรมใดๆ คือ ไม่ได้ฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม หรือพูดเท็จหลอกลวงผู้อื่น เป็นต้น ตราบใดที่ไม่ได้ล่วงทุจริตกรรม ไม่ได้ทำให้ใครเดือดร้อน แม้ยังมีโลภะ โทสะ โมหะ กิเลสอยู่ครบก็ถือว่าขณะนั้นสงบเสงี่ยมตามควร แต่ถ้าล่วงทุจริตกรรมเมื่อไหร่ ก็แสดงชัดเจนว่าขณะนั้นไม่สงบเสงี่ยมอย่างแน่นอน แต่บุคคลที่ได้ศึกษาพระธรรมแล้วก็จะรู้ว่าเพียงแค่นี้ไม่กระทำทุจริตกรรมยังไม่พอ ถ้าขณะนั้นใจไม่สงบ หรือใจยังคิด เบียดเบียนบุคคลอื่น เพียงแต่เป็นขณะที่มีกุศลแต่ไม่มีกำลังที่จะแสดงความไม่สงบเสงี่ยม แต่ถ้าอกุศลมีกำลังทำให้ล่วงทุจริตกรรม คือประทุษร้ายบุคคลอื่นด้วยกาย ด้วยวาจา เห็นชัดว่าคนนั้นไม่สงบเสงี่ยมเลย

เราก็เห็นว่าแต่ละคนนั้นเรียบร้อยสงบเสงี่ยมตามอัธยาศัยที่สะสมมาต่าง ๆ กัน ซึ่งยังไม่พอถ้า ตราบใดที่จิตยังเป็นอกุศล ไม่มีการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่บุคคลอื่น ไม่ใส่ใจในสุขทุกข์ของผู้อื่น คิดถึงแต่ประโยชน์ของตน แต่ขณะใดที่กุศลจิตเกิด กายและวาจาดีขึ้น เปลี่ยนจากความประพฤติเป็นไปที่ไม่ดีอย่างนั้น ทำให้มีการคิดถึงบุคคลอื่น ใส่ใจความสุขความทุกข์ของบุคคลอื่น มีอะไรที่จะช่วยได้

ที่จะเป็นประโยชน์แก่บุคคลอื่นก็ช่วยเหลือ กายวาจาก็เปลี่ยนจากการที่ไม่เคยสนใจบุคคลอื่นก็จะค่อยๆ ดีขึ้น ซึ่งเป็นคนละขณะกัน เพราะฉะนั้นกายวาจาก็สงบเสถียรขึ้น

ธรรมเป็นธรรม ไม่ใช่เรา หรือไม่ใช่ใครทั้งหมด เป็นแต่เพียงสภาพธรรมที่มีเหตุปัจจัยเกิดขึ้นเป็นอย่างนั้น ไม่เป็นอย่างอื่น แล้วก็ดับไป โกรธเกิดขึ้นเพราะมีเหตุปัจจัย เป็นโกรธ เปลี่ยนโกรธให้เป็นเมตตาไม่ได้ แต่โกรธก็ไม่ใช่เรา ไม่ใช่ใคร เป็นธรรมอย่างหนึ่งซึ่งมีจริง ความติดข้องต้องการมีจริง เป็นธรรมอย่างหนึ่งซึ่งมีจริง เปลี่ยนให้เป็นอย่างอื่นไม่ได้ สภาพธรรมอื่นๆ ก็เป็นจริงๆ แต่ละหนึ่งซึ่งไม่ปะปนกัน ความจริงเป็นอย่างไรรู้ ก็เป็นจริงอย่างนั้น

เพราะฉะนั้น ความเข้าใจถูกจนสามารถสงบเสถียรจากความเห็นผิดก็เป็นอีกขั้นหนึ่ง จึงต้องเป็นเรื่องของจิตใจที่จะรู้ได้ว่า สงบเสถียรแค่ไหนตามความเป็นจริง กว่าที่จะถึงความเป็นพระอรหันต์บุคคลในระดับขั้นต่างๆ ก็ต้องสงบอย่างมาก จากปุถุชน (ผู้หนาแน่นไปด้วยกิเลส) เป็นกัลยาณปุถุชน (ปุถุชนที่ดีงาม มีการเจริญกุศล ฟังพระธรรมอบรมเจริญปัญญา สะสมความดีในชีวิตประจำวัน) และเป็นผู้เข้าใจสภาพธรรมตามลำดับ จนกระทั่งค่อยๆ ละคลายความยึดถือสภาพธรรมว่า เป็นเรา เป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตน ความสงบเสถียรก็เพิ่มขึ้น แต่ก็ต้องมีปัญญาความเข้าใจถูกเห็นถูก ซึ่งสามารถเข้าใจสภาพธรรมตามความเป็นจริงที่ทำให้สงบเสถียรจากอกุศลได้ จนกระทั่งดับเป็นสมุจเฉท (ถอนขึ้นได้อย่างเด็ดขาด) ไม่เกิดอีกเลย ทั้งหมดทั้งปวงนั้น จะขาดการฟังพระธรรมศึกษาพระธรรมเป็นปกติในชีวิตประจำวันไม่ได้เลย เพราะการได้ฟังคำจริงในแต่ละคำที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงเป็นไปเพื่อความเข้าใจถูกเห็นถูกโดยตลอด ซึ่งเป็นคำที่ควรค่าแก่การฟังเป็นอย่างยิ่ง.

[ชมรมบ้านร่มมะ มศพ. : www.dhammahomefellowship.com, โทร. ๐๘๕-๖๒๑๓๑๐๖]